

Par veselības ieguldījumu makroekonomisko nozīmi un datu interpretācijas iespējām lēmumu pieņemšanā

Dr. Oļegs Krasnopjorovs

PowerHouse Latvia konference «Veselības ekonomikas barometrs 2025»

2025. gada 23. septembrī.

Ieguldījumi veselībā ir investīcijas, nevis izdevumi

Veseliem cilvēkiem ir lielāki:

Produktivitāte

Ienākumi

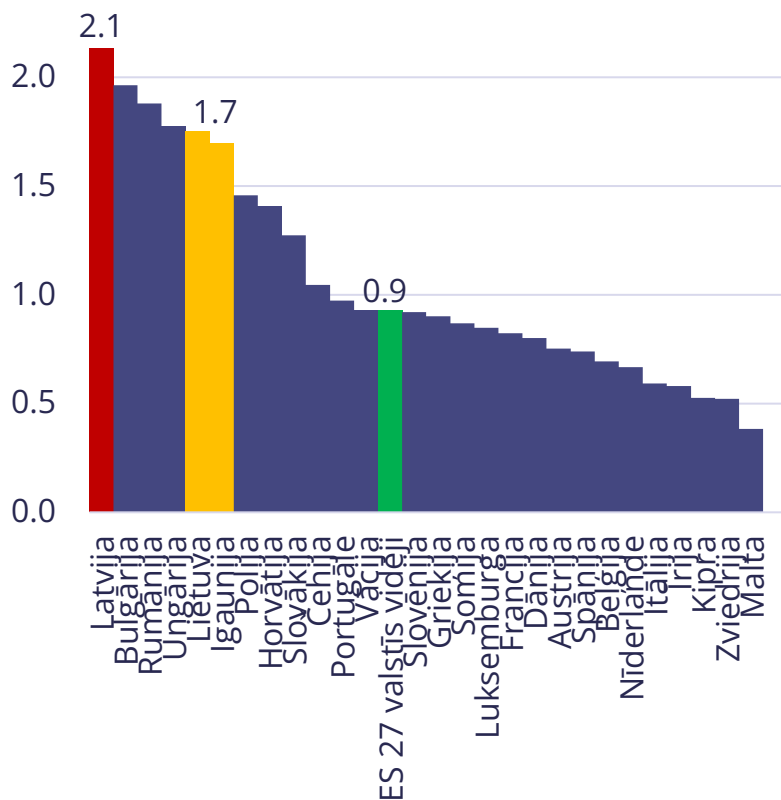
Nodarbinātība

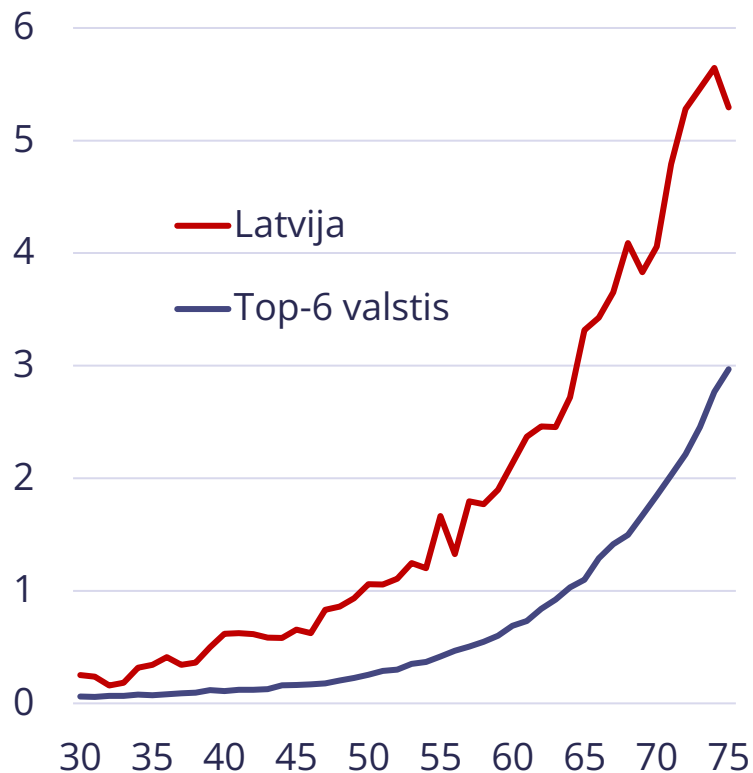
Atdeve no izglītības
(lielāka izglītības ietekme
uz produktivitāti un
ienākumiem)

Latvijas sabiedrība cieš no priekšlaicīgās mirstības. Tās izskaušana var izglābt 4 tūkst. dzīvību gadā (darbspējas vecumā)

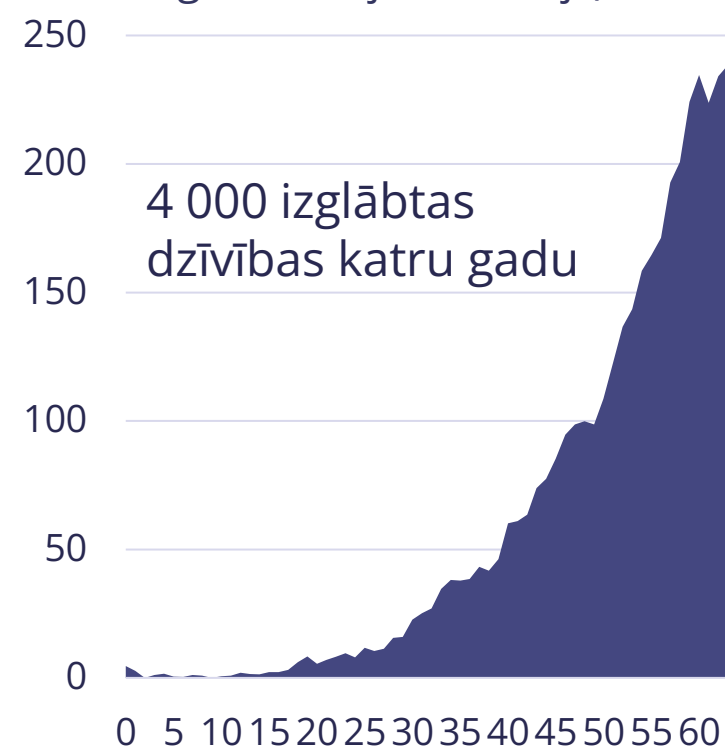
Varbūtība vīrietim nomirt 60 gadu vecumā (%; 2023. gadā)

Varbūtība vīrietim nomirt noteiktā vecumā (%; 2023. gadā)

Izglābto dzīvību skaits gadā, mazinot mirstību katrā kohortā līdz top-6 valstu līmenim (2017. – 2021. gadu vidējais rādītājs)

Top-6 valstis: sešas ES valstis ar zemāko mirstību darbspējas vecumā (neskaitot Dienvideiropu) – Zviedrija, Somija, Īrija, Beļģija, Nīderlande, Dānija.

Avots: Eurostat dati, autora aprēķins. Detaļas sk. Krasnopjorovs O. (2024). "[Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi? Cilvēkkapitāla spēcīnāšanas ceļš](#)"

Labākas veselības ekonomiskie ieguvumi 20 gadu laikā

Iedzīvotāju skaits

4 000

dzīvību skaits, ko var
izglābt katru gadu

60 000

Latvijas iedzīvotāju skaits
šodien būtu lielāks

Nodarbinātība

40 000

Nodarbināto skaits
Latvijā šodien būtu
lielāks

Ekonomikas izaugsme

0.2% gadā

Straujāka ekonomiskā
izaugsme katru gadu

4%

Lielāks iekšzemes
kopprodukta (IKP) līmenis
Latvijā šobrīd

Latvijas pārmērīgās mirstības makroekonomiskās ietekmes novērtējums balstīts uz mirstības rādītāju salīdzinājumu katrā kohortā (līdz 65 gadu vecumam) starp Latviju un 6 ES valstu grupu (Beļģija, Dānija, Vācija, Francija, Nīderlande, Lielbritānija) 2002.–2019. gadā (pirms Covid-19 pandēmijas).

Slikta veselība ir starp faktoriem, kas kavē pusmūža vīriešu nodarbinātību

Iekšējās darba roku rezerves Latvijā 2023. gadā (tūkst. cilvēku)

Vecums	Vīrieši	Sievietes
15-19	11.3	12.8
20-24	3.5	2.7
25-29	1.2	0.6
30-34	3.4	0.5
35-39	2.5	0.2
40-44	3.2	1.8
45-49	4.3	3.3
50-54	6.1	3.7
55-59	6.2	3.1
60-64	3.5	
Kopā	45.1	28.7
	73.8	

Jaunieši:

profesionālās izglītības un attiecīgo prakses vietu zema izplatība un prestižs.

Vīrieši pusmūža vecumā:

- novecojusi izglītība un zema mūžizglītības izplatība,
- nepietiekamas digitālās prasmes,
- veselības stāvokļa pasliktinājums.

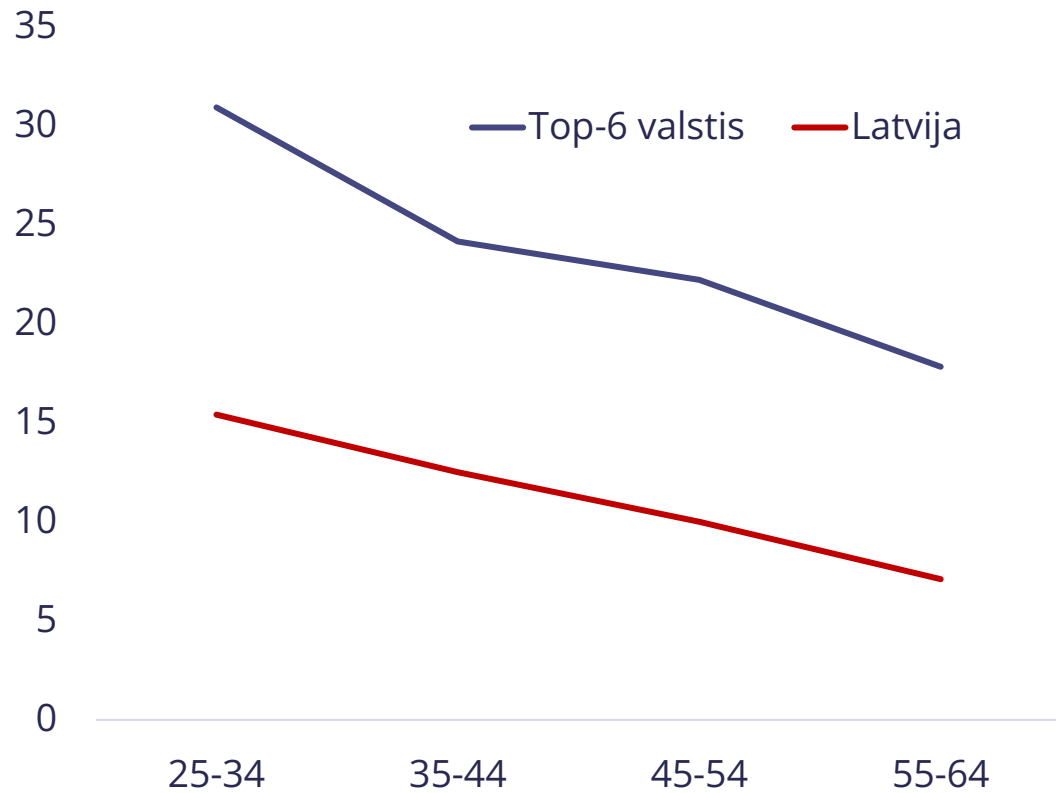
Iekšējās darba roku rezerves atspoguļo papildu nodarbinātību, ja nodarbinātības līmenis attiecīgajās vecumgrupās sasniegtu ES6 valstu vidējo līmeni.

ES6 valstis ir Vācija, Dānija, Nīderlande, Čehija, Zviedrija, Igaunija.

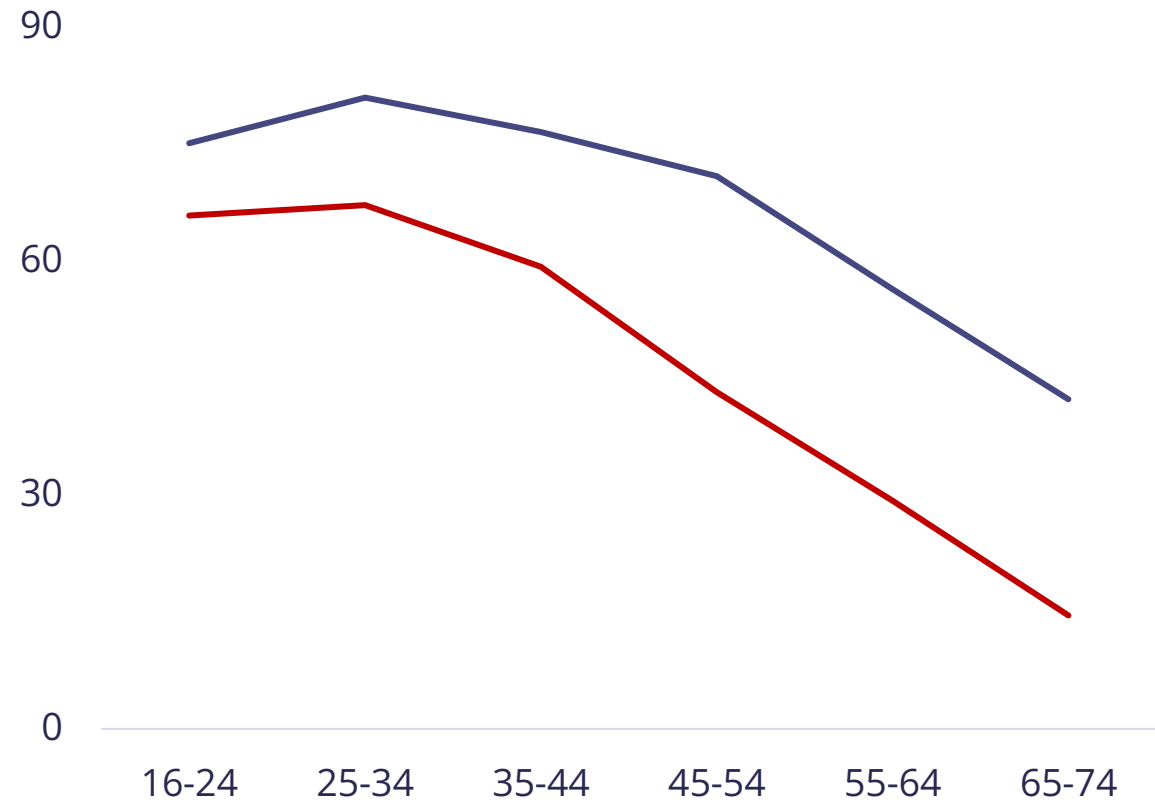
~7% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita.

Veselība palielina atdevi no iegūtās izglītības. Kamēr nav labas veselības – vai vērts ieguldīties pirmspensijas iedzīvotāju mūžizglītībā un prasmju celšanā?

Piedalījās izglītībā vai apmācībā pēdējo četru nedēļu laikā (%; 2024. gadā)

Digitālās prasmes vismaz pamata līmenī (%; 2023. gadā)

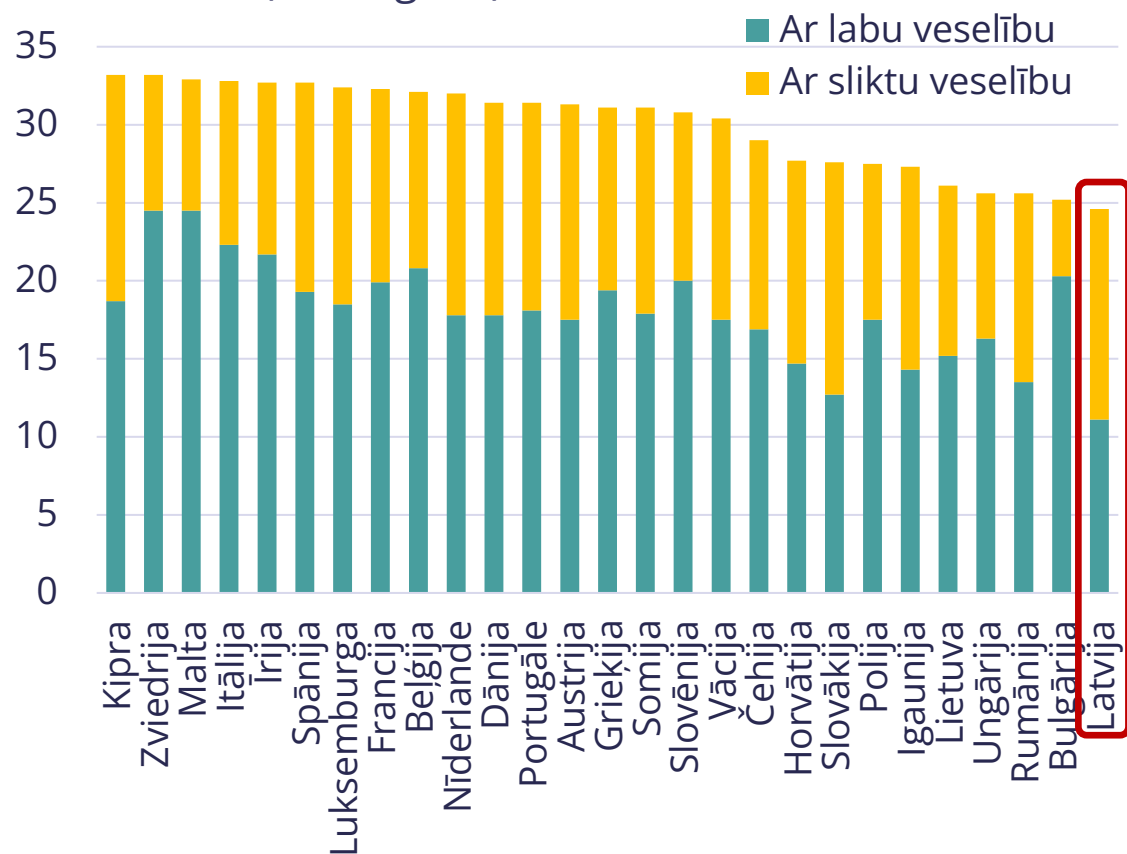

Top-6 valstis ir sešas Eiropas Savienības valstis ar augstu nodarbinātību (2024.g.) - Nīderlande, Dānija, Zviedrija, Igaunija, Īrija un Vācija.

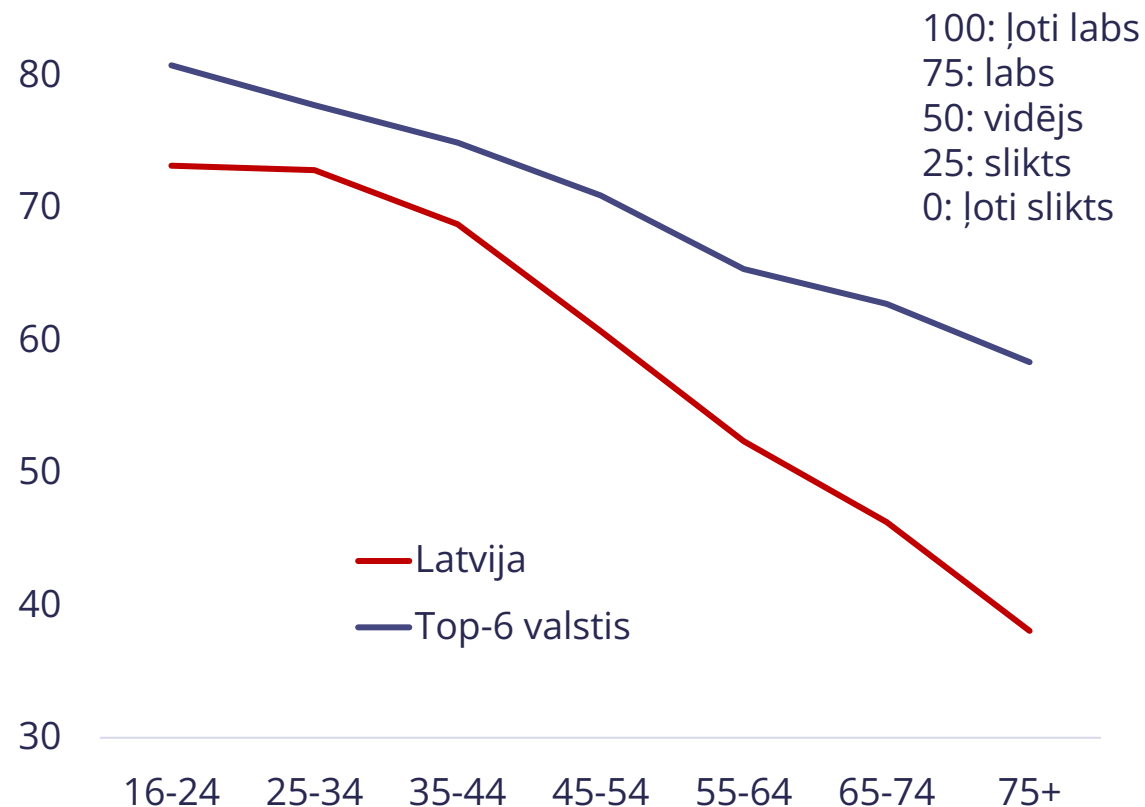
Avots: Eurostat dati, autora aprēķins.

Pensijas vecuma celšana nav panaceja, ja nodarbinātību kavē veselības problēmas. Neuzlabojot jauniešu veselību tagad, nākamajā paaudzē pusmūža vīriešu veselības problēmas var saglabāties

Paredzamais mūža ilgums vīriešiem 50 gadu vecumā (2023. gadā)

Veselības stāvokļa pašvērtējums dažāda vecuma vīriešiem (0-100 punktu skalā; 2024. gadā)

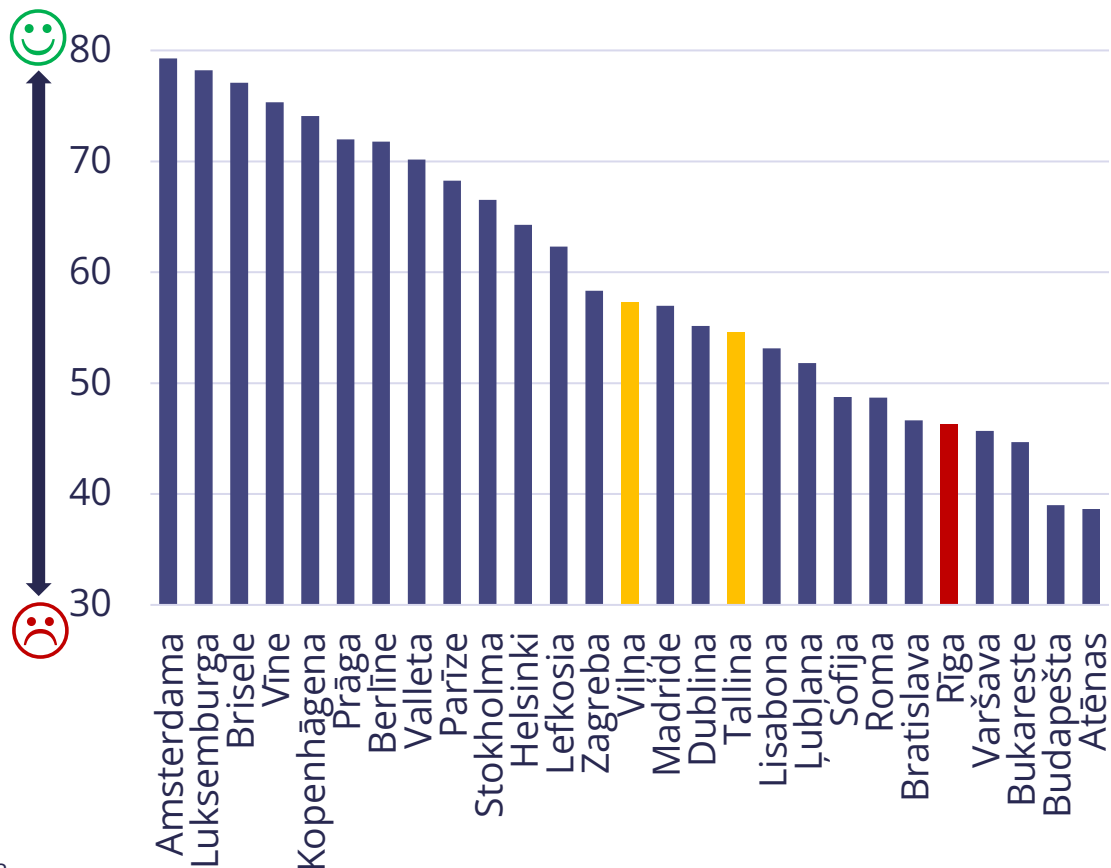

7 Top-6 valstis ir sešas Eiropas Savienības valstis ar augstu nodarbinātību (2024. gadā) - Nīderlande, Dānija, Zviedrija, Igaunija, Īrija un Vācija.

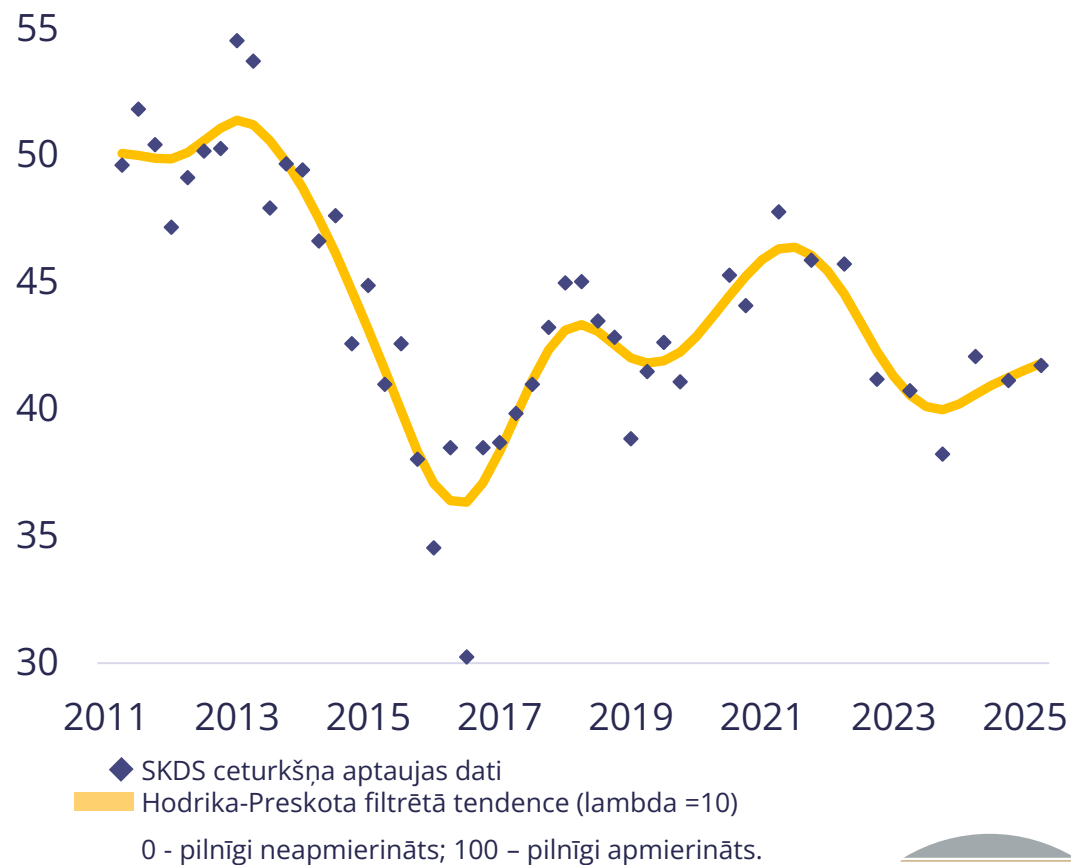
Avots: Eurostat dati, autora aprēķins.

(Pat) rīdzinieki ilgstoši nav apmierināti ar veselības aprūpes pakalpojumiem galvaspilsētā

Apmierinātība ar veselības aprūpes pakalpojumiem, ārstiem un slimnīcām (ES valstu galvaspilsētas, 2023. gadā; 0-100 punktu skalā)

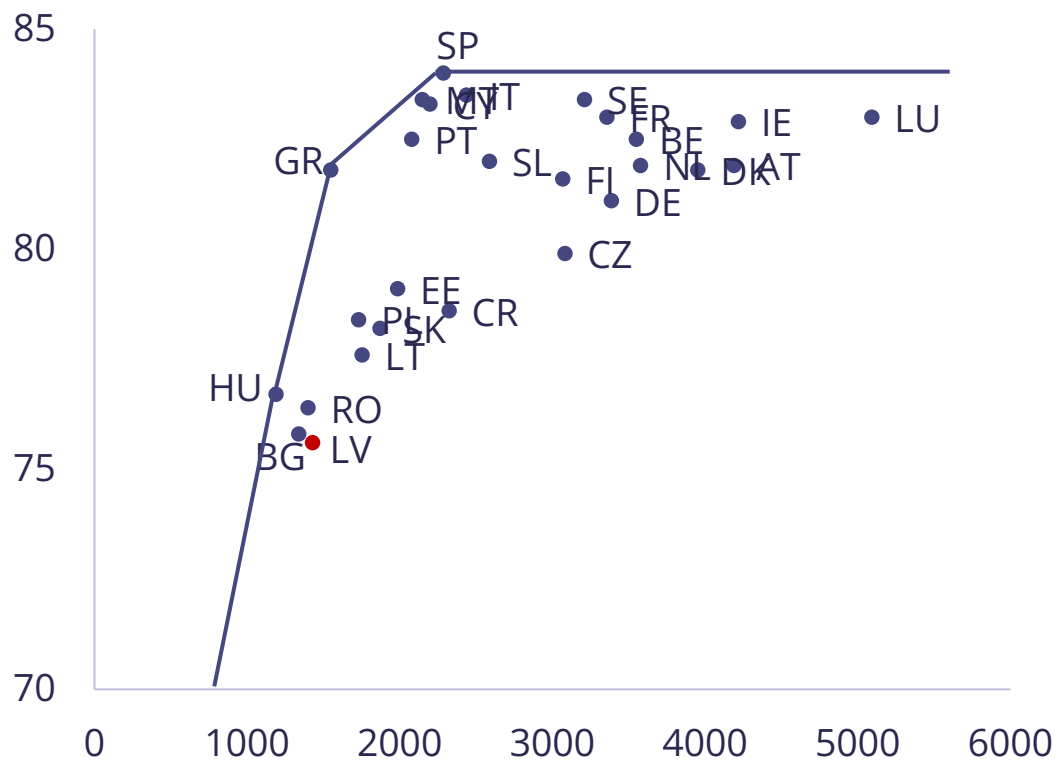

Rīdzinieku apmierinātība ar veselības aprūpes iestāžu pieejamību (0-100 punktu skalā)

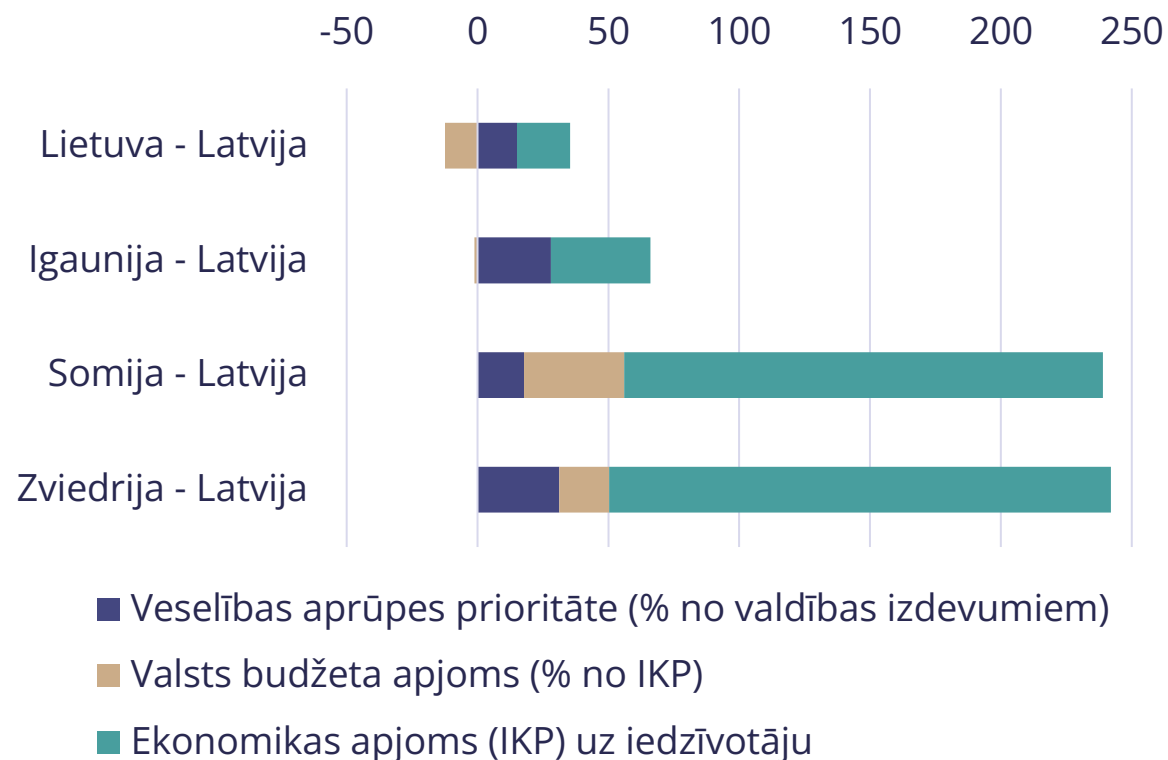

Labu veselību tikai ar lielākiem veselības aprūpes izdevumiem nesasniegt (izdevumu efektivitāte + citi faktori). Turklāt arī pamainot budžeta prioritātes uz lielu izdevumu kāpumu cerēt nevar.

Sagaidāmais mūža ilgums un valdības izdevumi veselības aprūpei (eiro uz iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes, 2023. gadā)

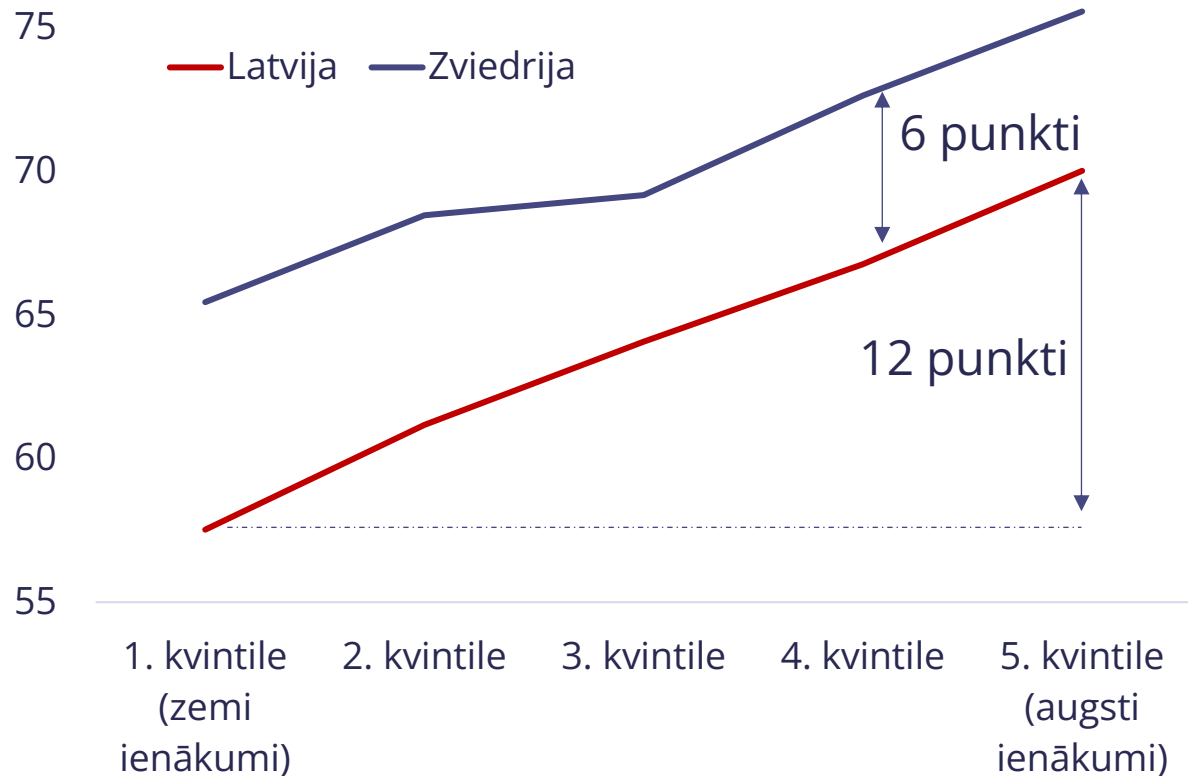
Veselības aprūpes budžetu noteicošie faktori (uz iedzīvotāju; 2023. gadā; faktoru devums procentpunktos)

Svarīgākais faktors kāpēc Skandināvijā veselības budžets uz iedzīvotāju ir 3.5 reizes lielāks ir augstāks ienākumu līmenis (kuru nevar panākt ātri).

Veselības stāvokļa atšķirības starp turīgiem un nabadzīgiem ir divreiz lielākas nekā starp Latviju un Zviedriju. Turīgie latvieši ir tikpat veselīgi kā zviedru vidusslānis.

Veselības stāvokļa pašvērtējums atkarībā no ienākumiem (0-100 punktu skalā; 16-64 gadu vecie iedzīvotāji; 2024. gadā)

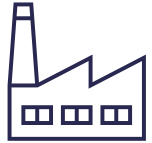
Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība nevar atrisināt visas problēmas - liela nozīme ir arī kultūrai un dzīves veidam.

Tieši nabadzīgie iedzīvotāji:

- biežāk smēķē,
- retāk sporto,
- retāk ēd augļus un dārzeņus,
- biežāk ir ar lieko svaru.

Ārstēšana ir dārga un ne vienmēr atspoguļojas iekšzemes kopprodukta pieaugumā. Taču cilvēki jāārstē arī šajos gadījumos.

Veca ekonomikas paradigma

Valsts = milzu rūpnīca, kuras mērķis ir maksimizēt izlaidi.

Cilvēki ir skrūvītes, kas pakļautas nolietojumam. Līdzīgi kā izlaides maksimizācijas vārdā var nesaudzēt darbagaldus, arī cilvēkus var "norakstīt" 65 gadu vecumā vai pat agrāk.

Sabiedrības novecošana ir problēma, jo pensionāri neko neražo => "nav vajadzīgi" ekonomikai.

Ārstēt cilvēkus ir dārgi – lētāk tos aizvietot ar nākamo paaudzi vai "ieviest" "darbaspēku" no zemu algu valstīm.

Jauna ekonomikas paradigma

Ražošanas izlaide kalpo cilvēkam, nevis otrādi.

Ekonomikas apjoms (IKP) nav pašmērķis, bet tikai instruments, lai uzlabotu dzīves kvalitāti.

Novecošana ir svarīgākais cilvēces civilizācijas panākums, kas nozīmē lielākas pašrealizācijas iespējas katram no mums.

Beidzot ienākumu līmenis valstī ir pietiekams, lai ķerties pie galvenā – palīdzēt katram pašrealizēties. Veselīgā mūža ilgums svarīgs, jo dod laiku pašrealizācijai.

Secinājumi

Ieguldījumi veselības aprūpē ir investīcijas, nevis izdevumi. Tie palielina produktivitāti, ienākumus, nodarbinātību un atdevi no izglītības.

Latvijas sabiedrība cieš no priekšlaicīgās mirstības. Tās izskaušana var izglābt 4 tūkst. dzīvību gadā (darbspējas vecumā).

Slikta veselība ir starp faktoriem, kas kavē pusmūža vīriešu nodarbinātību. Neuzlabojot jauniešu veselību tagad, nākamajā paaudzē pusmūža vīriešu veselības problēmas var saglabāties.

Labu veselību tikai ar lielākiem veselības aprūpes izdevumiem nerasniet (svarīgi ir arī izdevumu efektivitāte, kā arī dzīvesveids).

Ārstēšana ir dārga un ne vienmēr atspoguļojas iekšzemes kopprodukta pieaugumā. Taču sabiedrības virsmērķis jābūt tieši mūža ilgums un kvalitāte, nevis iekšzemes kopprodukts.

Mūsu valsts, mūsu banka

Oļegs Krasnopjorovs (2024) –

«Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi? Cilvēkkapitāla spēcīgāšanas ceļš»

<https://www.makroekonomika.lv/raksti/ka-panakt-noturigu-latvijas-tautsaimniecibas-izaugsmi-cilvekkapitala-specinasanas-cels>

Olegs.Krasnopjorovs@bank.lv